

Csunderlik Péter

„A BOLSEVIZMUS BACILUSAI”

2021. 01. 23.

A Horthy-rendszer az 1918-1919-es forradalmakkal szemben határozta meg magát. Ahogy minden népnek kell egy „ellenség” (mint azt Umberto Eco kifejtette az *Ellenséget alkotni* című esszéjében), úgy a politikai rendszereknek is szükségük van egy ellenpontra, amelyre elrettentésül mutogathatnak, ezzel igazolva saját létüket. A Horthy-kori „keresztény-nemzeti” kurzust úgy tudták beállítani természetes, rendes, egészséges állapotként, hogy a Tanácsköztársaság hónapjait természetellenes, rendetlen és persze beteg időszakként mutatták be.

„A betegség az élet sötét oldala, a kínosabbik; a terhesebb állampolgárság” – írta Susan Sontag *A betegség mint metafora* című 1978-as könyvében. Olyan rendellenes állapot, amely pusztulással fenyeget. Ezért a betegség ideális metaforának kínálkozott a kommunről író polgári és jobboldali szerzőknek a történetek megragadásához.

A bolsevizmus betegségként azonosítása visszatérő eleme a Tanácsköztársaság-ellenes visszaemlékezéseknek, mert a magántulajdont és a rangokat elvető, a női emancipáció propagálásával a nemi különbségeket minimalizáló, egyenlősítést hirdető kommunisták szemben álltak a hagyományos, szabályozott és hierarchizált társadalmi struktúrával.

Ahogy a legendás kulturális antropológus, Victor Turner megállapította: „szinte mindenhol »fertőzőnek« és »veszélyesnek« tekintenek mindent, ami nem osztályozható egyértelműen a hagyományos besorolási kritériumok fogalmaival”.

Példa erre Bayer Zsolt kirohanása a *Két százalék lepra* című 2009-es emlékező cikkében. Ezt az váltotta ki, hogy az SZDSZ oktatáspolitikusai javaslatot tettek a hagyományos nyolcosztályos iskolarendszer átalakítására: „ezek a súlyosan frusztrált, beteg emberek végképp tönkre akarják tenni a hazai oktatást és az

iskolarendszert. (...) Ezért akarják megszüntetni a tantárgyakat, a házi feladatot, s ezért akarják felszámolni a nyolcosztályos gimnáziumokat. Mindezt leöntik az »esélyegyenlőség« meg a »szegregáció elleni küzdelem« mázával ezek a kártevők.” Bayer mintha direkt példamondatokat írt volna Turner tézisének alátámasztására egy szöveggyűjteménybe – ha nem egyenesen egy *Új Nemzedék*-cikket.

De kanyarodjunk vissza a Horthy-kori Tanácsköztársaság-ellenes irodalomhoz. Ahhoz, miként hasonlították az 1919-es kommunista kísérletet a leprához, a pestishez, vagy éppen a kolerához. A bolsevizmust „Ázsiából ideimportált dermesztő járványként” írta le a *Kun Bélálék 131 napos rémuralma* című 1919-es kötet. Itt érdemes is elidőzni a kommünleírásokban visszatérő „Ázsia”-szimbólumnál – ha már akkoriban és napjainkban is előszeretettel riogatnak a keleti veszedelemmel.

Az „Ázsia”-szimbólum a korban egyesítette magában a piszkos-ságot, a betegséget, a léhaságot, a lustaságot, a civilizációellenességet, a vadságot és a kegyetlenséget. A 19. századra megrögzült ez a negatív orientalista képzet. Ebben a keleti világ „elkeserítően embertelennek, antidemokratikus, elmaradottnak, barbárnak stb. tűnt”, „torz erkölcsiséggel”, „buja szexualitással”. A kelet lakosai „nyakig ülnek a fekáliában” – ahogy arra Edward Said rámutatott a nyugati Kelet-sztereotípiákat elemző *Orientalizmus* című 1978-as alapművében.

Érdekes, hogy a Tanácsköztársaság-ellenes irodalom kommunista-képei és az 1970-es évek amerikai filmjeinek arab terrorista-ábrázolásai között mennyire sok hasonlóságot találunk. „Szexuálisan túlfűtött szörnyetegekként ábrázolják őket, akik ravasz csapdákat állítanak, zseniálisan álnok terveket szőnek ugyan, ám alapjában véve szadista, szavahihetetlen és megvetendő népség” – ahogy Said írta.

Az antikommunista memoárok vörösterroristái és a *Delta Force* című 1986-os Chuck Norris-film arab gépeltérítői nem sokban különböznek egymástól. De említhetném a *Tomboló terror* című 1985-ös, ízig-vérig republikánus film Kubából érkezett irracionális

robbantatóit is. Akiket persze – a Reagan-korszak hidegháborús mozijáról lévén szó – az orosz Rosztov vezet a szabadság földjének felperzselésében. A film végére úgy lángol az USA, mint egy betegséggel küzdő, lázas test. Persze Chuck Norris antibiotikumként végez a behatolókkal.

Az orientalista képzetnek köszönhetően az „ázsiai” jelző nemcsak a magyar, de az európai kommunleírások is visszatérő eleme. Az 1945 előtt szocializálódott Konrad Adenauer is úgy nyilatkozott az NSZK kancellárjaként: „Ázsia az Elbánál kezdődik”. Ha csak a politikusokon múlna, vélhetően máig késne Ázsia földrajzi definiálása. Csak az biztos, hogy a saját országát egyik sem tartja ázsiaiinak.

A negatív „Ázsia”-szimbólum erejét mutatja, hogy még egy olyan alapvetően szaktudományos, a pamfletekhez képest száraz Horthy-kori munka is dagonyázott az „ázsiai” jelző használatában, mint Faragó Miksa *A szovjet bankógyára* című 1929-ben megjelent, részletező összefoglalása. Ennek bevezetőjében az Osztrák–Magyar Bank korábbi főhivatalnoka a következőképp jellemezte a Tanácsköztársaságot: „ázsiai módszerekkel s ázsiai zsoldban élő ázsiai emberekkel lelketlen kalandorok előretörtek az európai kultúra ellen, hogy azt megsemmisítsék s Európát az ázsiai félsziget nyúlványává s Amerika felé való ugródeszkájává tegyék”.

A bolsevik hatalomátvételt „ázsiai forradalomként” azonosították a Horthy-korban, amelynek tanait az Oroszországban „megfertőzött” magyar hadifoglyok – Kun Béla és Szamuely Tibor – hozták be Magyarországra. A bolsevik ideológiát „keleti pestisként”, „keletről behurcolt szellemi ragályként” vagy „orosz ragályként” írták le. Ami azért tudott hatni, mert „a „nyugati dekadensek, a nemzetietlen szociológusok és a megtántorodott szocialistavezérek” a maguk forradalmi munkájával előtte már – képtelenek – legyengítették a magyar nemzet immunrendszerét. A „fegyelmetlen polgársággal” rendelkező Németországon, Anglián és Franciaországon azonban nem tudott úrrá lenni az „ázsiai szocializmus” – ahogy Székely Sámuel újságíró írta a *Felelős-e a zsidóság az ország romlásáért?* című 1919-es röpiratában.

Az oroszországi (és kicsit a magyarországi) bolsevik hatalomátvétel megijesztette a nyugati államok vezetőit. Az USA-ban ez az első kommunista hisztériához, a „Red Scare” időszakához vezetett. Ezt a hidegháború legparanoidabb éveiben aztán újrajátszottak. A „kis hidegháború” idején, az 1970-80-as években aztán megint galvanizálódott a beszivárgó ellenséget kereső diskurzus – csak éppen már az AIDS-pára formájában.

Susan Sontag mutatott rá arra *Az AIDS és metaforái* című 1989-es könyvében (korábbi betegségkönyve folytatásában), hogy a Reagan-kormányzat McCarthy-korszakban szocializálódott republikánus politikusai automatikusan az 1950-es évek antikommunista nyelven kezdtek beszélni az új betegségről. A „kommunista behatolás” diskurzusában a HIV-vírus mintha szovjet atomkém lenne. A vírus „álcázza magát”, „beszivárog”, „gyengíti védekezőképességünk” és így tovább. Még akkor is, ha a HIV-vírus nem a kommunista Kubából, hanem a szomszédos Haitiből érkezett az USA-ba.

Mivel az 1920-as években még alig tudtak valamit a vírusokról, a baktériumokhoz hasonlították a „fertőző” bolsevikokat. Julier Ferenc az 1927-ben közzétett önmosdató, Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén című visszaemlékezésében a „rendetlenség bacillusairól” írt, amelyeket „behurcoltak” a hadseregbe. Ezeket aztán a fertőzési gócként leírt katonatanácsok szaporítottak 1918 őszén, az őszirózsás forradalom idején. A „bolsevizmus bacilusai” kifejezést egyébként maguk a bolsevikok is használták retorikai elemként.

A „járvány” metafora gyakran járt párban a kommün „piszkosságára” tett utalásokkal. Fejérváry József és Gravázt Ferenc: *A Szamuelli halálvonata* című (sic!) 1921-es kiadványa szerint például a kommunizmus jelszava alatt valójában a bolsevizmus „dögvésze” érkezett meg Magyarországra. A szerzők a magyarországi kommünt az oroszországi „szennytengeter” helyi „szennyfoltjaként” írták le. Tormay Cécile is „söpretlen, szennyos utcákról” írt a Tanácsköztársaság napjairól szólva a *Bujdosó*-könyvben.

Pesthy Jenő *A bolsevizmus rémnappjai* című „naplójegyzetei” szerint csak „szemetet és züllést” hozott a proletárdiktatúra, amely „penetráns szemétdombbá”, a „legdurvább Ázsiaává” tette Budapestet. „Ez a mi szép, még nemrégiben is a tisztaságtól ragyogó fővárosunk csak úgy bűzlik a szeméttől. Mintha a világ szemetjét itt rakták volna le, amerre fordulsz, amerre nézel: bűz, piszok, csőcselék, csőcselék és csőcselék. (...) Ázsia, a legdurvább Ázsia lett ebből a városból, Augias istállója, penetráns szemétdomb.” A jobboldali szerzők a kommunizmust ekképp feleltették meg a szennyel terjedő kolerának. Ez pedig azért lényeges, mert a „szenny” metaforája automatikusan húzza magával a „takarítás” képét – Horthy Miklós fehérterrort mentegető memoárja szerint „acélseprővel”.

„Dögvész vagy, és én a gyógyszer” – mondja az anarchista motorosbandával leszámoló Cobretti felügyelő, amikor kipucolja Los Angeleszt. Úgyhogy Horthynak tuti nagy kedvence lett volna a *Kobra* című 1986-os Stallone-film. A fehérterror idején Dunába dobottak azonban csak egyetérthetnek Dr. Bubó bölcsességével: „Sosem szabad a lázat annyira enyhíteni, hogy a beteg kihűljön!”

Bojár Iván András

LASSÚ TÚNŐDÉSEK KÖZÉP-COVÍDIÁBAN

2021. 01. 29.

Mennyire más volt a tavaszi karantén! Vidéken, dermedt és néma világban. Repülőgépek sem jártak az égen. A rezzenetlen éjszakákban messzi autólámpák csóvái sem látszottak. Nem ismert belső nyugalom lakott bennem. A fenyegető vírus is kedves volt még. Mára kiszámíthatatlanabbnak tűnik, senki nem tudja, hogyan tervezzen vele. Hatására, mint a mentőhajóba vetett reménykedését napról napra továbbtoló Robinsoné, lassacskán, de változik a mi életünk is.

Milyen életünk lesz a vírus után? Egyszercsak vége lesz és slussz-passz, minden megy ugyanúgy tovább? Miután lezárul a járvány, évszázadra megint nyugtunk lesz, ahogy a spanyol után